

ГЛАВА 15

ВАРНА

15.1. „Народният съд“ във Варна

Във Варненска област подсъдими пред „народния съд“ са 1141 души. Издадени са 302 смъртни присъди, 100 доживотни, 125 души са осъдени на 15 г. строг тъмничен затвор и т.н. Оправдани са само 114 души. На „челно място“ е „народният съд“ в град Омуртаг с 298 подсъдими, който издава 90 смъртни присъди (изпълнени 64), 36 присъди до живот, 23 присъди по 15 г. строг тъмничен затвор и т.н.⁶⁶⁴ Всички присъди са допълнени с конфискуване на имуществото, изцяло или частично, с глоби от стотици хиляди левове и лишаване от права.

Осъдени са и редактори, журналисти и сътрудници на вестниците „Поща“, „Варненски новини“ и „Черно море“, автори на статии, сказчици и оратори по различни поводи през периода 1941–1944 г., защото са „поставили вестниците, перото и словото си в служба на прогерманската българска политика, провеждана последователно и упорито от фашистките управници в служба на германския империализъм и във вреда на интересите на българския народ“. Журналистите Янко Янков и Петър Зяпков са осъдени на 15 г. затвор; търговците Никола Вълков и Христо Мирчев Иванов от с. Пчелник, адвокатът Иван Жеков и д-р Цвятко Цвятков – 10 г.; професор Константин Стоянов – 8 г. На по три години затвор са осъдени директорът на търговското училище Панайот Стоянов и професор Янки Арнаудов, а инженерът Александър Мустаков, индустриалецът Боян Абаджиев и учителят Емануил Мутафов са осъдени на по две години затвор, и много други.

Варненските кметове

През 1900 г. във Варна се провежда Първият съюзен юнашки събор. За грандиозното събитие, ознаменуващо новото столетие, е изграден стадион в началото на Приморския парк с трибуна за 5000 зрители, с изглед към морето и терен за над 1300 участници. Това се случва във времето на

⁶⁶⁴ ЦДА, ф. 250, оп. 1, а.е. 70, л. 44–46, извадки от сведението на главния народен обвинител Георги Петров за присъдите на народния съд до ЦК на БРП (к) от 3 юли 1945 г.

втория мандат на енергичния варненски кмет, адвокат Коста Ранков⁶⁶⁵, роден през 1865 г. в Провадия, който за първи път застава начело на града на 29 години. По време на неговото управление са открити неделни и вечерни училища, финансирани са ученически трапезарии, сиропиталища, общината предоставя безплатно на дружество „Майка“ място за строеж на училищна сграда, а кметът работи много усърдно за електрифицирането и водоснабдяването на града. Коста Ранков е и народен представител в Х Народно събрание.

Той участва дейно в обществения, културния и стопанския живот на града и в годините, когато вече не е кмет. Избран е за председател на Управителния съвет на Стоковата борса. През 1911 г. построява със собствени средства сграда в неоренесансов стил, наречена салон „Ранков“, която първоначално е използвана за театър „Лада“, а след Първата световна война е киносалон. Основава собствена театрална група и кани изявени столични актьори. Той е сред основателите на акционерните дружества „Сила“ и „Галата“. През 1942 г. е обявен за почетен гражданин на Варна.

На 80-годишна възраст почетният гражданин на Варна е заклеен като „враг на народа“, семейството му е изселено в с. Соколово, Балчишко, собствеността му е национализирана, а зетят му, юристът Жеко Желябов, народен представител в XXIII Народно събрание, е въдворен в ТВО „Белене“⁶⁶⁶.

Петър Стоянов Николов⁶⁶⁷ е кмет на Варна в периода 1923–1927 г. и осем месеца преди 9 септември 1944 г. Той завършва Търговска гимназия в Казанлък, Военно училище в София и Висше морско училище в Кронщад, Русия. През Балканските войни е командир на миноносеца „Строги“.

През Първата световна война е началник на Дунавската част от флота, а след това е интендант на флота. През 1919 г. се уволнява с чин капитан II ранг, а за проявена храброст през войните е награден с ордените „За военна заслуга“, „Св. Александър“ и др. Той е един от създателите на Българския народен морски сговор и негов председател (1924–1930). Член е на настоятелствата на различни благотворителни, културни и спортни организации и дружества. Като индустриалец и търговец е избран за председател на АД „Слънчогледи“.

Избиран е за общински съветник и два пъти за народен представител – през 1927 г. и през 1938 г. В кметския му мандат се създава Общинско курортно бюро, което поема събирането на курортни такси и информации-

⁶⁶⁵ Кметове на Варна – Коста Ранков. Източник: varna.bg, официален сайт на община Варна.

⁶⁶⁶ Екимова-Мелнишка, М., Геров, А. Н. Къщите говорят, София, НБУ, 2016, с. 250–251

⁶⁶⁷ Кметове на Варна – Петър Стоянов. Източник: varna.bg, официален сайт на община Варна.

онното обслужване на летовниците, ~~карто~~ и стопанисването на общинската собственост, благоустрояват се много улици, извършват се подобрения във водоснабдяването и в базата на пожарната команда, създадена е автобусна превозна служба, построени са Централните морски бани. Той осигурява необходимите средства за продължаване строителството на театралната сграда и подпомага организирането на занаятчийски изложби.

С почтеност, предана дейност и военна доблест Петър Стоянов получава уважението на съгражданите си и е „възнаграден“ от ОФ власт с присъда⁶⁶⁸ от 15 г. затвор, глоба от 500 хил. лв., конфискация на половината от имота му и лишаване от права за срок от 20 години. Впоследствие е изселен от Варна и почива през 1954 г. в родното си село Стрелец, Горнооряховско.

Юристът Никола Попов Христов⁶⁶⁹ е кмет на Варна в периода 1927–1930 г. Той е син на поп Христо Стефанов, поборник за църковна независимост, осъден като участник в Охридското съзаклатие и заточен на остров Лесбос, откъдето бяга и се установява във Варна.

По негова инициатива е изградено Морското казино, разширена е Морската градина, построени са няколко училища, създаден е Комитет за издръжка на бедни ученици и за ученически трапезарии.

След кметския си мандат той се връща към адвокатската практика и преподава във Висшето търговско училище. След „Девети“, на 70-годишна възраст, е осъден от „народния съд“⁶⁷⁰ на две години затвор и глоба 500 хил. лв., конфискация на една четвърт от имуществото и лишаване от права за срок от седем години.

Бившият кмет на с. Долен чифлик Димитър Медникаров е осъден на 5 г. затвор; бившият кмет на с. Рудник, Васил Сотиров е осъден на 3 г. затвор; бившите кметски наместници на с. Приселци Михаил Томов и на с. Дюлино Господин Стоянов – на по една година затвор. Към присъдите са добавени тежки парични глоби, лишаване от права и конфискуване на имущество⁶⁷¹.

⁶⁶⁸ Петър Стоянов. Източник: narodensad.com/varna, ДА – Варна, ф. 635, оп. 2, а.е. 26.

⁶⁶⁹ Кметове на Варна – Никола Попов. Изт.: varna.bg, официален сайт на Община Варна.

⁶⁷⁰ ДА – Варна, ф. 635, оп. 2, а.е. 26, присъди на първи състав на народния съд във Варненска област, 24 март 1945 г. Източник: narodensad.com

⁶⁷¹ Пак там.

Полковник Милко Железов

През 1906 г. в Санкт Петербург един млад българин току-що е завършил Висшата артилерийска школа със специалности крепостна и брегова артилерия и получава от руския император орден „Св. Ана“ III степен. Отличието не е случайно, защото младият офицер Милко Железов (1872–1955) е изобретил първия в историята на артилерията изчислителен прибор.

В родината си Милко Железов организира бреговата артилерийска защита на морската граница и командва бреговата охрана на Варна. Служи в Шуменския крепостен батальон и в 5-и артилерийски полк. Участва в три войни, носител е на 10 ордена и медали. През Междусъюзническата война командва артилерийско отделение в района на Видин срещу сръбската армия, където получава първия си орден „За храброст“. За проявен героизъм по време на Тутраканската епопея княз Борис го повишава в звание подполковник и го представя за втори орден „За храброст“. В края на войната Железов е повишен в чин полковник и получава третия си орден „За храброст“. През 1921 г. се пенсионира, а 24 години по-късно е съден от „народния съд“ и екстрадиран от Варна със семейството си в Добруджа.

Днес полковник Милко Железов е почетен с паметник, издигнат на площадката под Военноисторическия музей във Варна, до кораба-музей „Дръзки“.

Капитанът на ФК „Владислав“ Егон Терцета

Егон Терцета е първият капитан в историята на българския футбол, който през 1925 г. получава Царската купа на игрище „Юнак“ в София след победата с 2:0 на „Владислав“ (Варна)⁶⁷² на финала на държавното първенство срещу „Левски“ (София). Терцета бележи втория гол за историческата първа футболна титла на Царство България. Тогава в Спортен клуб „Владислав“ членуват предимно студенти и представители на варненската интелигенция. Такива са студентите във Виена Алекси Алексиев, Кръстьо Петров и Мико Мешулам; лекарите Любен Балтаджиев и Цветан Димитров; адвокатът Любен Митев, както и Иван Булгаков, член на Руското белогвардейско общество във Варна – талантлив музикант, юнкер от армията на ген. Врангел и роден брат на писателя Михаил Булгаков.

През 1924 г. Егон Терцета е избран, още като състезател, за първи председател на Варненската съдийска комисия. През 1928 г. преустановява футболната си кариера, но продължава връзката си с клуба, като го подпомага финансово в подготовката и пътуванията в страната.

⁶⁷² ФК „Владислав“. Източник: bg.wikipedia.org.

Егон Терцета⁶⁷³ произхожда от стар венециански род от Валона, Австро-Унгария (дн. Вльора, Албания). Завършва Военната академия във Виена и става корабен агент. Посещава много пристанища в Средиземно и Черно море и очарован от морската ни столица, остава в нея. Във Варна се жени за Тамара Пелехин, от семейството на бежанци от Русия след Октомврийската революция. След „Девети“ не напуска България веднага и това му струва присъда „доживотен строг тъмничен затвор, 2 млн. лв. глоба, лишаване от права по чл. 30 от Наказателния закон завинаги и конфискуване на целия имот“. Внукът на Егон Терцета, Паоло, разказва:

*„Майка ни е била директен свидетел на събитията. От нея знам, че съдебното преследване е било напълно безпочвено. Егон е бил познат чужденец, свързан посредством собствените си корени и тези на съпругата си с почти всички страни, замесени във войната. Говорил е няколко езика, всички са го уважавали и именно затова той, подобно на много други известни личности, се е превърнал в лесна мишена... В крайна сметка не е открито никакво доказателство за шпионаж, но цялото му имущество е отнето, къщата му е одържавена, а на баба ми и майка ми се е наложило да опитват към Париж и да живеят като бежанци в продължение на седем години.“*⁶⁷⁴

Заедно с него 8-и състав на „народния съд“ във Варненска област с председател Сава Янакиев Савов и членове свещеник Димитър Тодоров, Зара Георгиева, Цвета Костова и Кузман Пандов и народен обвинител Гено Гутев осъжда със същата присъда и морския капитан Георги Карловски и чиновника Димитър Попов „за това, че са се поставили в услуга на немското военно полицейско разузнаване на Балканите със седалище във Варна, като събирали и давали сведения за настроението на народите от окупираните временно от германците балкански страни и специално за отношението им към германо-руската война“^{675,676}.

⁶⁷³ Фенове на Черно море поднесоха цветя на гроба на първия капитан, спечелил Царската купа. Източник: vagnautre.bg, 21 август 2017 г.

⁶⁷⁴ Историята на първия шампионски капитан в България. Източник: dali.bg/il-primo-saritano/4/, 28 февруари 2018 г.

⁶⁷⁵ ДА – Варна, ф. 635, оп. 2, а.е. 26, присъди на първи състав на народния съд във Варненска област, 24 март 1945 г. Източник: narodensad.com.

⁶⁷⁶ Със същото обвинение са осъдени на 15 г. затвор, глоба от 500 хил. лв., лишаване от права за срок от 20 г. и конфискация на ½ от имуществото им: австриецът Луиджи Пиетро Терцета, търговецът Димитър Табаков и Богомил Костов Алексиев; на 10 г. затвор, глоба

През 1953 г. Егон Терцета е помилван и получава разрешение да замине за Италия, при условие това да се случи в рамките на 24 часа, поради което тръгва със затворническите си дрехи. Установява се със съпругата си и дъщеря им Алиция в Генуа, където живее до смъртта си през 1964 г.

Подобна на съдбата на Егон Терцета е тази на футболистите от „Левски“ (София) Амадео Клева⁶⁷⁷ и Ради Мазников⁶⁷⁸.

Италианецът Амадео Клева е считан за един от най-добрите защитници в България през 40-те и началото на 50-те години на XX век. През 1942 г. преминава от „Победа“ (Орландовци) в „Левски“ (София), където до 1953 г. изиграва общо над 200 мача, четири пъти е шампион на България, два пъти носител на Купата на България. Достига до националния отбор на страната. Освен футболист той е национален състезател и двукратен шампион по баскетбол с отбора на „Левски“ (София).

През 60-те години Амадео Клева е разследван от Държавна сигурност и е осъден за икономически шпионаж в полза на вражеска държава. Причината вероятно е, че неговата сестра, служителка в италианската легация в София, също е следствена във връзка с изчезнали секретни документи. Амадео Клева престоява 1530 дни в затвора. Умира в старчески приют в Италия през 1996 г.

Ради Мазников (1912, София) застава на вратата на детския футболен отбор на „Левски“ още деветгодишен. На шестнадесет години вече е вратар на националния отбор за мача на България срещу Румъния в Букурещ. Има над 50 международни срещи с „Левски“ и националния отбор. Попада в трансферните листи за чужбина и играе в Унгария. Убеден антикомунист, за което е убит на 9 септември 1944 г.

15.2. Бившите хора в сянката на Държавна сигурност

През 1947 г. като вражески настроени във Варненски окръг са определени общо 7562 души, а контингентът на политическата милиция е 2260

от 300 хил. лв., лишаване от права за срок от 15 г. и конфискация на ½ от имуществото: капитанът от флота Петър Гочев, електромонтьорът Георги Щерев Георгиев, работникът Иван Димитров Матеев и застрахователят Гено Христов Генов, а бившият моряк Вангел Николов е осъден на 5 г. затвор, глоба от 100 хил. лв. и лишаване от права за срок от 10 г. – Пак там.

⁶⁷⁷ Амадео Клева. Източник: bg.wikipedia.org.

⁶⁷⁸ Такев, Александър. Българският Планичка. // Про & Анти, № 35, 1994.